

VAROLUŞSAL DİN FELSEFESİNE GİRİŞ

Ramazan Ertürk, Yarın Yayınları, İstanbul 2012, 200 s.

Aslıhan ÖZLER*

Çağdaş felsefede iki temel felsefe yapma şeklinden bahsedebiliriz: Kıta felsefesi ve Analitik felsefe. Bu iki felsefe yapma şekli ön plana çıkardıkları kavramlar, ele aldıkları konular ve izledikleri metotlar gibi birçok konuda birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Her iki geleneğin farklı konuları ön plana çıkarması aslında bir felsefi çeşitliliği beraberinde getirmekte ve bizlere farklı bakış açıları sunmaktadır. Ne var ki son zamanlarda durum Analitik felsefe lehine bozulmakta ve felsefe denilince akla daha çok Analitik felsefenin ele aldığı konular ve felsefe yapma şekli gelmektedir. Elimizdeki eser ise, önsöz kısmında da belirtildiği gibi, olması gereken geniş çerçevesinden çıkartılarak dar diyebileceğimiz bir alana -Anglo Amerikan eksenli Analitik Felsefe geleneğine- indirgenen Din Felsefesine dair özeleştirici yapıyı hedeflemekte ve bu durumun yarattığı problemlere dikkat çekme amacı gütmektedir. Ramazan Ertürk, bu problemin çözümüne yönelik olarak ise Din Felsefesine varoluşsal bir boyutun kazandırılması gerekliliğini savunmaktadır.

Giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşan eserin *Tarihsel Arka Plan* adlı giriş bölümünde, Din Felsefesinin ortaya çıktığı dönem hakkında bilgi verilmektedir. Yazar, ortaçağ Batı dünyasında kilisenin halk üzerinde uyguladığı tahakküm üzerinde durmakta ve bu tahakkümün bir tepki olarak beraberinde rasyonalite, ampirizm, kuşkuçuluk, eleştirelilik ve objektivizm gibi modern dönem kavramlarını getirdiğini vurgulamaktadır.

İki kısımdan oluşan birinci bölümde günümüz din felsefesinin bir eleştirisi yapılmakta, ayrı ayrı din ve felsefede indirgeme sorunu ele alınmaktadır. Bu amaçla yazar, ilk kısımda din fenomenini incelenmekte ve dinin kurucu unsurlarını özetlemektedir. Daha sonra dinin (öğreti, değer, ritüel, haber, sosyal hayat, deruni ve tecrübi boyutu olan bu) kurucu unsurlarının geniş çerçevelerinin daraltılması suretiyle nasıl dar bir çerçeveye hasredildikleri gösterilmeye çalışılmaktadır. Özetle dinin öğreti boyutu rasyonel ve bireysel olana, ibadet boyutu şekli formaliteye, haber boyutu pozitif mahiyetli kognitif tarihselliğe, manevi nitelikli etik değerler boyutu maddi değerlere ve yine manevi bir yöne haiz olan estetik boyutu ise cismani zevklere

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

indirgenmektedir. Ayrıca dini epistemoloji, din dili ve dinin bizzat kendisi de bu seküler indirgemeci anlayıştan nasiplerini almaktadırlar.

İkinci kısımda ise felsefe anlayışının bir eleştirisi yapılmaktadır. Bu amaçla yazar öncelikle geleneksel felsefe anlayışındaki kırılmaları tahlil etmekte daha sonra ise bu kırılmaların din felsefesi alanına yansımalarını ele almaktadır. Yazara göre, felsefi araştırma ve felsefi dil alanlarındaki bu kırılmalar sonucunda din felsefesi, “çağdaş felsefenin sadece bir ekolünden ibaret olan analitik felsefe geleneğinin dar kulvarına sıkışıp kalmaya mahkûm” edilmekte yani sadece bir geleneğe indirgenmektedir. (s.78) Analitik felsefe geleneğinin doğasından kaynaklanan aşırı rasyonalite ve objektiflik vurgusuna da değinen yazar, daha sonra indirgemeci anlayışın din felsefesinde ortaya çıkardığı sorunları ele almaktadır. Bu sorunlar: tek bir felsefi geleneğin içine sıkışıp kalınması sebebiyle diğer felsefi ekollerin katkılarından istifade edememe, rasyonelliğin esas alınması sebebiyle insan varoluşunun kalp, ruh, duygu ve hisler gibi diğer boyutlarının ihmal edilmesi, objektif yaklaşımın temel alması sebebiyle büyük oranda sübjektif karakterli olan dini boyutun gereği gibi anlaşılabilmesi, eleştirel yaklaşımın ölçsüz kullanımını sebebiyle ise dine karşı soğuk bir tavır alınması şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca önemli bir problem olarak değerlendirilen özeleştirici yoksunluğuna da değinilmektedir. Yazar, aşırı rasyonalite, objektiflik ve eleştirelilik özelliklerine hiçbir özeleştirici yapılmadığını ve bu özelliklerin neredeyse dogma olarak kabul edildiklerini vurgulamaktadır. (s.86)

Ertürk, bölümün sonunda kısaca Türkiye’deki din felsefesinin temel problemlerini de ele almaktadır. Türkiye’de yapılan din felsefesinin büyük oranda analitik eksenli olduğunu belirten yazar analitik felsefe için cari olan problemlerin ülkemizde yapılan felsefi faaliyetler için de geçerli olduğunu ifade etmektedir. Bunlara ek olarak yazar, Batı’dan devşirilen problemlerin bize tamamen yabancı olması, taklit sebebiyle üretken olamama, bize ait olmayan problemlerle hemhal olunmasının getirdiği motivasyonsuzluk ve büyük mesailerimizi harcadığımız bu problemlerin artık temel konularımız haline gelmesi sorunlarına da değinmektedir.

İkinci bölümün ilk kısmında varoluş kavramı üzerinde duran Ertürk, varoluş kavramının tanımlanamaz veya kolay açıklanamaz olduğunu fakat anlaşılabilir ve kavranamaz olmadığını belirtmektedir. (s.96) Bu bölümde yazar, öncelikle varlığın kavramsal analizini yapmakta ve onun mahiyetten ayrı olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca kelimenin daha iyi anlaşılması için bir taraftan etimolojik ve semantik tahliller yapılırken diğer taraftan da varoluş teriminin ifade ettiği anlamı karşılayan diğer kelimelerin semantiği yapılmaktadır. Yapılan tahliller sonucunda kökeni Yunan düşüncesine dayalı

nan “varlık” kavramının Latinceye aktarılırken bir değişim ve dönüşüme uğradığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yazar, çağdaş varoluşçuların bu kavrama geleneksel anlamından tamamen kopmaksızın daha dar ve özel bir anlam yüklediklerini belirtmekte ve varoluşun -çağdaş varoluşçu filozofların geneli tarafından kabul edilen- temel niteliklerini ele almaktadır.

İkinci bölümün ikinci kısmında ise varoluşçu felsefi yaklaşımın temel nitelikleri özetlenmektedir. Bu bölümde özellikle çağdaş varoluşçu felsefi anlayışın merkezine aldığı insan varoluşu üzerinde durulmakta ve varoluşçu nitelikli insan anlayışının diğer insan merkezli felsefi yaklaşımlardan farkı ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Yer yer insanda bir tasavvuf kitabı okuduğu izlenimi uyandıran üçüncü bölüm, insan varoluşunun kurucu unsurlarını kısaca tanıtmaktadır. Yazar, dünyada olmak, özgürlük, sosyal oluş, fanilik, hissi varoluş ve kalbi/ruhani varoluş olarak belirlediği bu unsurları ele alırken bezer felsefi görüşlerden farklı olan yönleri açıklamakta ve böylece de konunun daha sahil anlaşılmasını mümkün kılmaktadır. Sonuç bölümünde ise eser boyunca yapılanların kısa bir özeti verildikten sonra getirilecek bir varoluşsal boyutun din felsefesine yapacağı katkılara kısaca değinilmektedir.

İncelemiş olduğumuz *Varoluşsal Din Felsefesine Giriş* adlı eser, yazarın giriş bölümünde belirttiği amaçları karşılamaktadır. Bölüm başları ya da sonlarında yazarın geline aşamada yaptıklarını özetlemesi ve yapacaklarını kısaca belirtmesi konu takibini ve okumayı kolaylaştırmaktadır. Oldukça sade ve akıcı bir üslup kullanılmakla beraber fazla ve uzun dipnotların bulunması ve kelimelerin eş anlamlarının bir arada verilmesi okurken dikkati dağıtmaktadır. Az yazım yanlış bulunan eserde 55. sayfa eksik olup yerine 35. sayfa basılmıştır. ¹Eserde analitik felsefecilerden hangilerinin eleştirildiği, kimlerin görüşlerinin hedef alındığı belirtilmemektedir. Konunun daha iyi anlaşılması ve eleştirilerin tam olarak karşılığını bulabilmesi açısından böyle bir açıklama faydalı olabilir. Nitekim aynı gelenek içinde bile birbirinden farklı birçok yorum bulunabilmektedir. Yine bir giriş kitabında en azından alanın kurucularından daha fazla bahsedilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Zira eserde Sartre, Heidegger, Kierkegaard ve Nietzsche isimlerine çok az değinilmektedir. Bunlarla birlikte bir felsefi geleneği eleştiriyor olması ve yapmış olduğu tespitler sebebiyle eser oldukça ciddi ve önemli bir çalışmadır.

1 Yine 116. sayfadaki “Varoluşçu felsefi yaklaşıma göre insan varoluşunun bir töz (*substance*) olması demek, onun belli bir mahiyete (*naturel/quality*) sahip bir özünün (*essence*) bulunuyor olması demektir.” cümlesi yanlış olmalıdır çünkü devamındaki cümle, “Bu ise varoluşçuluğun baştan sona tümüyle karşı çıktığı bir şeydir.” şeklinde devam etmektedir.